

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MSMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

ZPRÁVA Z MAPOVÁNÍ STAVU **INKLUZIVNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ NA SŠ A VOŠ** **V PARDUBICKÉM KRAJI**

Zpracovala: PhDr. Martina Černá

Zpracováno: říjen 2018

OBSAH:

1.	ÚVOD	3
2.	POPIS SOUBORU MAPOVANÝCH ŠKOL	6
3.	ZJIŠTĚNÍ ZÍSKANÁ V MAPOVANÝCH ŠKOLÁCH	12
3.1.	Vnímání a pojetí inkluze	12
3.2.	Zkušenosti s prací se znevýhodněnými a nadanými žáky	14
3.3.	Poskytování poradenských služeb	16
3.4.	Inkluze a její vývoj v návaznosti na vyhlášku č.27/2016 Sb.	20
3.5.	Ostatní zjištění	21
4.	DOPORUČENÍ	24
4.1.	Doporučení zřizovateli/decizní sféře	25
4.2.	Doporučení vedení školy	26
4.3.	Doporučení pedagogickým pracovníkům a zaměstnancům školy	29
4.4.	Doporučení vedení a pracovníkům školských poradenských zařízení	31
5.	SHRNUTÍ A ZÁVĚR	33
6.	SEZNAM ZKRATEK	36

1. ÚVOD

Úvodem je potřeba říci, že společné vzdělávání je především vysoce kvalitním prostředím, ve kterém lze pracovat s heterogenní skupinou žáků; akceptovat různorodost pohlaví, etnicity, kultury, jazyka, sociálního prostředí, popř. věku. Inkluzivní vzdělávání tak dává možnost vytvoření „školy pro všechny“. Pokud je takové vzdělávání prováděno správně, pak je přínosem pro rozvoj dovedností a znalostí žáků jak se speciálními vzdělávacími potřebami, tak i těch intaktních.

Předpokládaný rozsah využití Krajských zpráv z mapování stavu inkluzivního vzdělávání na SŠ a VOŠ (dále většinou jen „Krajská zpráva z mapování“) je určen zejména chartou projektu P-KAP a Metodikou rovných příležitostí ve vzdělávání pro prioritní osu 3 OP VVV. V souladu s Chartou projektu P-KAP je tato zpráva určena k řízení předmětné oblasti na území krajů (například odborům školství) a zároveň jako součást metodické podpory tvorby KAP, zejména v oblasti intervence Podpora inkluze. To také koresponduje s rozsahem využití uvedeným v Metodice rovných příležitostí ve vzdělávání pro prioritní osu 3 OP VVV, která uvádí, že Krajskou zprávu z „mapování“ lze využít jako „podklad pro pracovní skupinu v Krajských akčních plánech“ (viz str. 8 Metodiky).

Krajskou zprávu z mapování lze využít případně i pro jiné činnosti spadající do působnosti krajů, nicméně je potřeba nezapomínat, že se jedná o kvalitativní rozbor situace v oblasti inkluze ve vzdělávání (viz postup zpracování zpráv níže). Nejedná se tedy o kvantitativní šetření a kvantitativní vyjádření jsou zde použita pouze pro popis zkoumaného souboru a z důvodů zachování objektivity nejsou nijak dále analyzována.

Postup zpracování Krajské zprávy z mapování

Při zpracování krajských zpráv se vychází z mapování na všech školách navštívených v období od začátku mapování do června 2018 včetně. Celkově bylo v uvedeném období v rámci ČR osloveno 606 škol, tj. 44 % škol z aktuálního celkového počtu 1367 SŠ a VOŠ. Počet škol oslovených v rámci kraje je uveden v kapitole 2. Popis souboru mapovaných škol.

Zpráva o stavu inkluze na škole

Hlavní metodou sběru dat při mapování stavu inkluze na jednotlivých školách jsou polostrukturované individuální rozhovory s předem stanovenými okruhy témat. Tyto rozhovory jsou realizovány v každém kraji garanty inkluze, jimiž jsou lidé s vysokoškolským vzděláním v psychologii (případně ve speciální pedagogice) s rozsáhlými poradenskými zkušenostmi.

Délka rozhovoru je samozřejmě odvislá od situace v oblasti inkluzivního vzdělávání na každé škole, nicméně především z důvodu stanovených počtů škol a úvazku garanta inkluze v kraji je obvyklá délka rozhovoru cca 30 minut, kratší rozhovor bývá někdy realizován jen v případě žáka nebo jeho zákonného zástupce, a to zejména s ohledem na laické názory respondenta.

Vzhledem k velké různorodosti možností formulace otázek/okruhů a faktu, že tyto musí být vždy přizpůsobeny situaci ve škole a respondentovi, je každý okruh charakterizován jeho „mapou“. Otázky jsou kladeny z pohledu pozice respondenta, a konkrétní formulace záleží na tazateli, s cílem pokrýt co největší část „mapy“ (nejlépe celou) s ohledem na časové možnosti.

Rozhovory jsou realizovány se zástupcem vedení školy, učitelem, pracovníkem školního poradenského pracoviště a žákem nebo jeho zákonným zástupcem (popřípadě s oběma). Z tohoto důvodu je specifikované znění mapovaných okruhů ve dvou verzích – pro profesionály a laiky (žáky a zákonné zástupce).

Rozhovory jsou striktně anonymizovány, jsou podmíněny samozřejmě souhlasem respondenta a v případě žáků i informovaným souhlasem zákonného zástupce žáka (tam, kde to je relevantní).

Pro potřeby analýzy je z rozhovoru pořízen zvukový záznam (v případě, že respondent odmítne zvukový záznam, je pořízen záznam písemný ve formě poznámek). Relevantní části zvukového záznamu jsou přepsány do

zvláštního dokumentu. Následně je zpracována zpráva školy, včetně doporučení pro zlepšení stavu inkluze.

Krajské zprávy z mapování

Při zpracování krajských zpráv z mapování jsou dodržovány dvě zásady, jež vycházejí z významu slovního spojení „mapování inkluze“ – při mapování jsou pozorované jevy ve zprávě zmíněny v přiměřených proporcích, tzn. často se vyskytující témata zdůrazněna oproti tématům okrajovým. Na druhou stranu jde o mapování inkluze, tzn. ani na řídce se vyskytující jevy nebo otázky nezapomínáme, stejně tak jako na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

Zpracování krajských zpráv znamená souhrnné zpracování výstupů jednotlivých zpráv pro školy, jejichž předmětem je kvalitativní rozbor aktuálního stavu inkluze na každé škole.

Jako důležité se jeví zmínit fakt, že mapování začalo v období, kdy v platnost vstoupila vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Původně nižší informovanost v období vstupu této vyhlášky v platnost se tak v průběhu této vlny mapování významně změnila k lepšímu, což mělo logicky za následek také změnu zjištěných výsledků v této oblasti – podrobněji viz kapitola 3. 4. Inkluze a její vývoj v návaznosti na vyhlášku č. 27/2016 Sb.

2. POPIS SOUBORU MAPOVANÝCH ŠKOL

Tato zpráva vychází z dosavadního průběhu mapování stavu inkluze na SŠ a VOŠ, v němž bylo osloveno 42 škol Pardubického kraje (54 % škol v rámci kraje).

Následující tabulky obsahují kvantitativní popis mapovaných škol, aby bylo patrné, přibližně kolik žáků bylo mapováním pokryto. Je třeba upozornit na to, že nejde o výsledek kvantitativního šetření, proto údaje v tabulkách nelze interpretovat jako statistické údaje nebo je používat pro srovnávání. Současně je nutné vzít v úvahu to, že číselné údaje sdělené vedením škol mohou být v některých případech pouze přibližné.

Tabulka 1: Celkově za kraj

Počet žáků celkem:	11645	Abs.	%
Z toho žáci:	cizinci	84	0,7
	kulturně a sociálně znevýhodnění	10	0,1
	nadaní	11	0,1
	s SPU*	721	6,2
	s poruchami chování	41	0,4
	s PAS**	19	0,2
	se smyslovými vadami	21	0,2
	s LMP***	147	1,3
	s fyzickým postižením	8	0,1
	s kombinovanými vadami	63	0,5
	jiné	11	0,1

* Specifické poruchy učení a chování   ** Poruchy autistického spektra   *** Lehké mentální postižení

V první etapě bylo mapování stavu inkluzivního vzdělávání uskutečněno na 32 středních a vyšších odborných školách Pardubického kraje ze 42 oslovených škol. 8 škol možnost mapování nevyužilo, 3 školy byly sloučeny do jednoho subjektu.

Obecně lze konstatovat, že nejvyšší počet zastoupení inkludovaných žáků tvoří žáci se specifickými poruchami učení a chování (6,2 %). Významné procento dětí s LMP (73 %) navštěvuje jednu školu, která se

na tuto skupinu žáků specializuje. Nadaní žáci, kteří by byli diagnostikováni pedagogicko-psychologickou poradnou, jsou zastoupeni minimálně (0,1% z celkového počtu žáků škol, na nichž bylo realizováno mapování).

Tabulka 2: Gymnázia (obory kategorie K)

Počet žáků celkem:	2177	Abs.	%
Z toho žáci:	cizinci	7	0,3
	kulturně a sociálně znevýhodnění	0	0
	nadaní	5	0,2
	s SPU*	27	1,2
	s poruchami chování	0	0
	s PAS**	1	0
	se smyslovými vadami	2	0,1
	s LMP***	0	0
	s fyzickým postižením	1	0
	s kombinovanými vadami	0	0
	jiné	0	0

* *Specifické poruchy učení a chování* ** *Poruchy autistického spektra* *** *Lehké mentální postižení*

V Pardubickém kraji bylo ve sledovaném období provedeno mapování stavu inkluzivního vzdělávání na sedmi gymnáziích, přičemž dvě z nich tvoří jeden subjekt společně s jiným typem školy, např. Střední odbornou školou, či Vyšší odbornou školou. Tyto dva subjekty jsou tedy započítány v tabulce 4: Ostatní školy. Na pěti gymnáziích studuje celkem 2177 žáků.

Na rozdíl od ostatních typů škol studuje na gymnáziích nízký počet žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Nejčastějšími problémy u žáků s SPU byly speciální poruchy učení. V menší míře byli zastoupeni cizinci a nadaní žáci. Na navštívených školách nevidují žádné žáky s kulturním a sociálním znevýhodněním, poruchami chování, mentálním postižením či kombinovanými vadami.

Tabulka 3: Školy poskytující střední odborné vzdělání (obory kategorie J, E, H, L, M)

Počet žáků celkem:	6810	Abs.	%
Z toho žáci:	cizinci	60	0,9
	kulturně a sociálně znevýhodnění	7	0,1
	nadaní	3	0
	s SPU*	558	8,2
	s poruchami chování	36	0,5
	s PAS**	17	0,2
	se smyslovými vadami	15	0,2
	s LMP***	144	2,1
	s fyzickým postižením	5	0,1
	s kombinovanými vadami	55	0,8
	jiné	3	0

* *Specifické poruchy učení a chování*   ** *Poruchy autistického spektra*   *** *Lehké mentální postižení*

V Pardubickém kraji bylo ve sledovaném období provedeno mapování stavu inkluzivního vzdělávání na 19 středních odborných školách. Celkem na tomto typu škol studovalo 6810 žáků, z toho 60 cizinců. Nejčastějšími problémy u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami byly specifické poruchy učení, lehké mentální postižení a kombinované vady. Významné procento dětí s LMP (74,3 %) navštěvuje jednu školu. Na této škole tvoří žáci s LMP 44 % celkového počtu žáků. Nejnižší počet inkludovaných žáků bylo identifikováno v kategoriích vzdělávání L.

Obory kategorie E

V Pardubickém kraji bylo ve sledovaném období provedeno mapování stavu inkluzivního vzdělávání na třech školách, které poskytují vzdělávání v oborech kategorie E. Celkem na tomto typu škol studovalo 1302 žáků (jedná se o žáky školy, nikoliv o žáky oborů kategorie E). Nejčastějšími problémy byly lehké mentální postižení, speciální poruchy učení a chování a kombinované vady.

Tabulka 4: Ostatní školy (oborově významně smíšené typy středních škol: všeobecné a odborné smíšené typy škol; VOŠ; konzervatoře, praktické školy; střední školy speciálně zaměřené na žáky s SVP)

Počet žáků celkem:	2658	Abs.	%
Z toho žáci:	cizinci	17	0,6
	kulturně a sociálně znevýhodnění	3	0,1
	nadaní	3	0,1
	s SPU*	136	5,1
	s poruchami chování	5	0,2
	s PAS**	1	0
	se smyslovými vadami	4	0,2
	s LMP***	3	0,1
	s fyzickým postižením	2	0,1
	s kombinovanými vadami	8	0,3
	jiné	8	0,3

* Specifické poruchy učení a chování ** Poruchy autistického spektra *** Lehké mentální postižení

V Tabulce 4 jsou zahrnuty školy, ve kterých je pod jedním REDIZO sloučeno více typů škol. Jedná se o dvě gymnázia spojená se střední odbornou školou či vyšší odbornou školou, dvě střední odborné školy spojené s vyšší odbornou školou, obchodní akademii spojenou se střední odbornou školou, školu spojující základní vzdělávání a oborově smíšenou střední školu, praktickou školu dvouletou a konzervatoř.

Vyšší odborné školy

V Pardubickém kraji bylo ve sledovaném období provedeno mapování stavu inkluzivního vzdělávání na třech vyšších odborných školách, které jsou součástí jednoho subjektu s jiným typem školy (gymnázium, SOŠ). Nejčastějšími problémy u žáků s SPU byly speciální poruchy učení.

Praktické školy

V Pardubickém kraji bylo ve sledovaném období provedeno mapování stavu inkluzivního vzdělávání na jedné praktické škole. Jedná

se o Speciální základní školu, mateřskou školu a praktickou školu Ústí nad Orlicí. Celkem na praktické škole studovalo 17 žáků. Nejčastějšími problémy byly kombinované vady.

Střední školy speciálně zaměřené na žáky s SVP

Ve sledovaném období nebylo v Pardubickém kraji provedeno mapování stavu inkluzivního vzdělávání na středních školách zaměřených pouze na žáky s SVP.

Tabulka 5: Obory s významně vyšším počtem „inkludovaných“ žáků

EQF	ISCED 97	Kategorie vzdělání	Obory s významně vyšším počtem „inkludovaných“ žáků – příklady oborů	Žáci
2	2C	C	Praktická škola dvouletá	SMP, kombinované vady
		J	Na navštívených školách v Pardubickém kraji se obory kategorie J nevyučují	-
	3C	E/2 roky	Všechny obory kategorie E mají významně vyšší počet žáků se SVP	LMP, SPU, kombinované vady
E/3 roky		Všechny obory kategorie E mají významně vyšší počet žáků se SVP	LMP, SPU, kombinované vady	
3	3C	H	- Kuchař-číšník - Cukrář - Reprodukční grafik	SPU
		K	Gymnázium	SPU, cizinci, nadaní
4	3A	L/sš	Zde nejsou obory s významně vyšším počtem inkludovaných žáků	-
		4A	L/nádst.	Zde nejsou obory s významně vyšším počtem inkludovaných žáků
	3A	M	- Informační technologie	SPU
6	5B	N	Na navštívených školách v Pardubickém kraji se obory kategorie N nevyučují	-
		P	Konzervatoř	SPU, cizinci, nadaní

V Pardubickém kraji nebyl identifikován žádný obor, který by navštěvoval významně vyšší počet inkludovaných žáků. Lze však

konstatovat, že významně vyšší počet žáků se speciálními vzdělávacími potřebami studuje na oborech kategorie vzdělávání C a E.

3. ZJIŠTĚNÍ ZÍSKANÁ V MAPOVANÝCH ŠKOLÁCH

3.1. Vnímání a pojetí inkluze

Většina respondentů vnímá pojem inkluze/společné vzdělávání v souladu s platnou legislativou. Převládá názor, že každý jedinec má právo na rovnocenný přístup ke vzdělání. Pojem inkluze je obvykle chápán jako vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v běžných třídách společně se žáky intaktními. Cílem inkluze je vytvoření vhodných podmínek ke studiu pro všechny žáky a poskytnutí šance plnohodnotně se kvalifikovat do reálného života všem žákům. Většina pedagogů pod pojmem inkluze vidí vzdělávání žáků s určitým handicapem, ať už tělesným, mentálním či sociálním. Pouze minimum pedagogických pracovníků zařazuje do kategorie žáků se speciálními potřebami rovněž žáky nadané. Velmi málo dotazovaných žáků dokáže formulovat, co pojem inkluze ve vzdělávání obnáší. Po objasnění terminologie s principy společného vzdělávání souhlasí.

Názory respondentů na inkluzi ve vzdělávání se liší. Na pomyslné stupnici se pohybují od jednoznačného přijetí až po absolutní nesouhlas. Zajímavostí je, že většina pedagogů své otevřené odmítnutí inkluze odmítla na zvukový záznam potvrdit. Jejich výroky byly mírnější než mimo záznam po ukončení rozhovoru. Lze zobecnit, že nejvíce proinkluzivní jsou výchovní poradci, bez ohledu na typ školy, na které působí. Nejvíce negativních ohlasů na společné vzdělávání zaznělo na odborných školách, kde se potýkají zejména s problémy se zvládnutím praktické části výuky. Pokud bychom měli vyjádřit v procentech míru zastoupení zastánců a odpůrců inkluze, tak přibližně 15 % dotazovaných jednoznačně souhlasí s principy společného vzdělávání a jejich zařazování do českého vzdělávacího systému, zhruba 10 % s inkluzí otevřeně nesouhlasí a zastávají názor, že by měla být zrušena. Nejvíce respondentů, přibližně 75 % vnímá jak klady, tak zápory inkluze, se zařazením inkluze do českého školství v podstatě souhlasí, doporučují však splnění různých předpokladů.

Jak již bylo výše uvedeno, přibližně 15 % respondentů lze zařadit mezi bezvýhradné zastánce inkluze ve vzdělávání. Přínos inkluze spatřují ve dvou hlavních rovinách. Jednak žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mají možnost vzdělávat se s intaktními žáky, aniž by byli ze společnosti vyčleňováni. Navíc je společné vzdělávání kladem i pro intaktní žáky, kteří si uvědomí, že společnost je různorodá, a naučí se respektovat a spolupracovat se spolužáky, kteří jsou určitým způsobem odlišní.

Tři čtvrtiny dotazovaných souhlasí se zavedením inkluzivních principů do českého vzdělávacího systému. Pozitivně vnímají respektování rovného přístupu k vzdělávání pro všechny děti. Jako problematický prvek nejčastěji uvádějí počet žáků se speciálními vzdělávacími potřebami začleněných do třídy. V malém počtu žáků považují inkluzi za snadno realizovatelnou. Pokud je však podíl žáků se speciálními vzdělávacími potřebami vůči intaktním žákům vyšší, znamená to pro vyučující problém, zátěž. Mělo by být dosaženo takového kompromisu, aby se vyučující mohl věnovat všem žákům, aniž by jakákoliv skupina docházela újmě v oblasti vzdělávání. Dalším velice častým argumentem, který hovoří proti inkluzi, je zařazování žáků s mentálním postižením a poruchami chování do hlavního vzdělávacího proudu. Vnější projevy těchto žáků totiž významně narušují vzdělávání intaktní populace. *„Já si myslím, že inkluze by se neměla zařazovat plošně. Že by se měli inkludovat jedinci, kteří mají fyzický handicap, tam samozřejmě je to na místě, ale jedinci, kteří mají handicap typu mentálního, nebo nějakých poruch chování, tak ti jednoznačně musí ty studenty, kteří nemají ten handicap, brzdit a musí tak ztěžovat celý proces vzdělávání. A to není žádoucí.“* Mentálně postižení žáci by měli mít vzdělávání na úrovni svého mentálního rozvoje. Aby i oni měli možnost zažít, mezi stejně postiženými jedinci, úspěch.

Jednoznačně negativní vnímání inkluze bylo pozorováno zhruba u 10 % respondentů, kteří zastávají názor, že pro začleněné i pro intaktní žáky přináší inkluze významně více záporných než kladných důsledků. Žáci se speciálními vzdělávacími poruchami by podle nich měli být vzdělávání ve

speciálních a praktických školách, jejichž vysoká úroveň byla příkladnou pro řadu evropských zemí. K nejčastějším argumentům, hovořícím proti inkluzi, patří obava z nedostatku finančních prostředků na potřebná podpůrná opatření, podezření, že inkluze ve školství povede k omezení, zpomalení výuky intaktních žáků, velká administrativní zátěž kladená na školy, zátěž kladená na samotné učitele, ať už na jejich vzdělání, tak i na jejich přípravu na jednotlivé vyučovací hodiny a nedostatečná informovanost, respektive časté protichůdné informace vztahující se k zavedení inkluze do škol. Kriticky se respondenti vyjadřují také k nedostatečné připravenosti legislativy a k nedostatku odborně proškolené personální podpory.

3.2. Zkušenosti s prací se znevýhodněnými a nadanými žáky

Zkušenosti se vzděláváním žáků se speciálními vzdělávacími potřebami měly všechny navštívené školy. Největší zkušenosti mají školy se vzděláváním žáků se specifickými poruchami učení. Také začlenění těchto žáků se jeví jako nejméně problematické. Většina škol nevnímá vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení za „novinku“, která by do školy vstoupila teprve se zavedením inkluze. Nejčastěji realizovanými podpůrnými opatřeními je navýšení času na zpracování písemných prací, preference doporučeného způsobu ověřování znalostí, úprava zadání, např. zařazení doplňovačky místo diktátu, menší počet vět v diktátě, úloh v matematice atd.

Druhý nejčastější druh handicapu, který se objevuje u žáků zařazených v Pardubickém kraji do středního vzdělávání, je lehké mentální postižení. Celkem se jedná o 147 žáků, z čeho však 107 žáků navštěvuje jednu školu (Odborné učiliště Chroustovice). I zde je nejvíce využívaným podpůrným opatřením navýšení času na zpracování písemných prací a preference doporučeného způsobu ověřování znalostí.

Menší počet škol má zkušenosti se vzděláváním žáků s fyzickým či smyslovým handicapem. Právě v této oblasti se vyskytují výhrady týkající se vhodnosti plošného začleňování žáků jakéhokoliv postižení do středního vzdělávání. Žáci by v první řadě měli splňovat vstupní zdravotní podmínky k přijetí ke studiu. V mnoha případech charakter školy neumožňuje inkluovat žáky s vážným postižením, ať už tělesným, nebo mentálním. Důvodem bývá bezpečnost práce a také neuplatnitelnost na trhu práce. *„Tito žáci nemohou získat výuční list. Problém vidím v tom, že rodiče mají možnost získat potvrzení lékaře o způsobilosti žáka ke studiu, a v tom případě jsme nuceni takového žáka přijmout. Přestože pro tohoto žáka a také pro jeho okolí může toto studium představovat nebezpečí. Ten, kdo toto promýšlel a dělal to plošně, vůbec nevěděl, že to je nesmysl v této podobě.“*

Jako nejproblematictější se jeví inkluze žáků s mentálním postižením, sníženým intelektem a s poruchami chování. Na většině škol převládá názor, že tito žáci by měli být vzděláváni ve speciálních a praktických školách, kde působí odborní pracovníci, třídy jsou uzpůsobené jak vybavením, tak počtem žáků. Jako hlavní argument bývá zmiňován názor, že mezi podobně handicapovanými jedinci mají tito žáci možnost studovat vlastním tempem a zažít úspěch, což jim není na běžných školách umožněno. Dále pedagogičtí pracovníci upozorňují na nebezpečí zanedbání kvalitního vzdělávání u intaktních žáků, vzhledem ke zvýšené pozornosti a individuálnímu přístupu učitele k žákům inkudovaným. Navíc žáci s poruchami chování častokrát svými vnějšími projevy narušují výuku natolik, že v ní nelze uspokojivě pokračovat.

K žákům se speciálními vzdělávacími potřebami jsou řazeni i žáci výjimečně nadaní. Takových, kteří jsou diagnostikováni pedagogicko-psychologickou poradnou, je však v Pardubickém kraji minimum. Pedagogičtí pracovníci, včetně některých výchovných poradců do této skupiny řadí i žáky „talentované“. Nejčastěji se jedná o žáky se

sportovním talentem, kteří školu reprezentují na rozličných soutěžích. Častokrát jim bývá vypracován individuální vzdělávací plán, který jim umožňuje skloubit sportovní talent se studiem. Dále sem bývají řazeni žáci, kteří školu reprezentují v různých všeobecně-vzdělávacích soutěžích a olympiádách nebo v odborných soutěžích. Z celkového počtu 11 nadaných žáků v Pardubickém kraji jsou diagnostikováni jako výjimečně nadaní pouze tři žáci. Těmto škola umožňuje spolupráci s některou fakultou vysoké školy či univerzity, účast na různých odborných činnostech, individuální konzultace. Jedné žačce bylo umožněno zkrácení studia, resp. individuální studium dvou ročníků zároveň.

Obecně lze konstatovat, že na většině škol se pedagogický sbor snaží žákům se speciálními vzdělávacími potřebami vyjít maximálně vstříc. Pomáhají jim s pořízením kompenzačních pomůcek, poskytují individuální přístup, v případě potřeby upravují výuku, pomáhají vytvářet pozitivní pracovní klima v kolektivu třídy. Pokud škola není bezbariérová, snaží se vedení školy v případě žáka na vozíčku situovat výuku v přízemních prostorách školy. Do odborných učeben ve vyšších patrech mu velmi často pomáhají spolužáci nebo asistent pedagoga.

Chování žáků k sobě navzájem je dáno individuálními charakterovými vlastnostmi jak toho dotyčného znevýhodněného žáka, tak i jeho intaktních spolužáků, jakož i vyučujících. Na většině škol nikdo nezaznamenal nevhodné chování či útoky vůči žákům se speciálními vzdělávacími potřebami z důvodu jejich handicapu.

3.3. Poskytování poradenských služeb

Spolupráce se školskými poradenskými zařízeními a speciálně pedagogickými centry je na většině škol (95 %) hodnocena pozitivně. Školy si vysoce váží práce pracovníků poraden a chápou jejich časovou a pracovní vytiženost. Některé školy, které navštěvují žáci z různých krajů,

navrhují sjednocení tiskopisů a postupů jednotlivých poraden. Označují za velkou komplikaci neustále sledovat změny v různých poradnách. Uvítaly by větší metodické vedení, častější semináře v oblasti inkluze a administrace inkluze. Školy také vytýkají nekonkrétnost doporučení z důvodů neznalosti pracovníků poradny, zejména v oblasti možností školy či průběhu závěrečných zkoušek. Výtky bývají směřovány také k diagnostice ADHD, kdy je pracovníkům poraden navrhován důslednější postup při stanovování této diagnózy. *„Domnívám se, že častokrát se za diagnostikovanou dysfunkcí skrývá nedostatečná příprava žáka a jeho pohodlnost. Z neurologického hlediska se u mnoha takto diagnostikovaných žáků o ADHD nejedná. V mnoha případech se spíše jedná o nevychovanost a lenost rodičů, kteří s dítětem nepracují. Pouze přehazují odpovědnost na někoho jiného a odmítají odpovědnost.“*

Všichni dotazovaní výchovní poradci splňují kvalifikační požadavky stanovené zákonem. Všichni byli seznámeni s vyhláškou č. 27/2016 Sb. a jejich činnost v oblasti společného vzdělávání se řídí platnou legislativou. Do kompetencí výchovných poradců spadá nejen realizace společného vzdělávání na škole, včetně potřebné administrativy, ale také řada dalších činností. Výchovný poradce poskytuje konzultace řešení výchovných a vzdělávacích problémů žáků, dále častokrát nabízí žákům a rodičům pomoc v obtížných situacích, ke kterým dochází ve školním prostředí, a v případě potřeby doporučuje a obstarává odbornou pomoc. Velmi často zajišťuje diagnostickou činnost v oblasti kariérového poradenství. Výchovný poradce patří na většině škol k osobám, ke kterým mají žáci důvěru a obrací se na něj i s osobními problémy.

Na mapovaných školách bylo možné pozorovat dvojí přístup k diagnostice a evidenci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Nejčastější přístup (90 %) byl takový, kdy veškeré informace o žácích se speciálními vzdělávacími potřebami šly od výchovného poradce k třídnímu učiteli, potažmo k celému pedagogickému sboru. Druhý přístup (10 %) spočíval v identifikaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami třídním

učitelem, který rovněž zajistil návštěvu žáka v pedagogicko-psychologické poradně. O výsledcích poté informoval výchovného poradce, který tuto informaci předal vedení školy a pedagogickému sboru. Spolupráci s výchovným poradcem na všech školách hodnotilo vedení školy i pedagogové pozitivně. Na většině škol je výchovný poradce vnímán jako vstřícný k pomoci jak učitelům, tak i žákům. Většina výchovných poradců konzultuje s učiteli jejich přístup k žákům s SVP, jakož i vhodnost nastavení podpůrných opatření. Na žádné škole jsem se nesešla s tím, že by výchovný poradce kontroloval činnost učitelů ve výuce ve smyslu dodržování zařazování kompenzačních pomůcek a dalších podpůrných opatření do výuky žáků se SVP. Nejčastějším argumentem je nedostatek časových možností výchovných poradců vlivem navýšení administrace spojené se zavedením inkluze.

U většiny škol komunikuje vedení školy společně s výchovným poradcem s rodiči žáka se speciálními vzdělávacími potřebami ještě před jeho nastoupením do školy. Konzultují jeho potřeby, nutné kompenzační pomůcky a zejména vhodnost studia pro konkrétního žáka.

K seznámení pedagogického sboru se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, s doporučenými metodami vzdělávání, podpůrnými opatřeními a s požadavky na jejich výuku, dochází obvykle v průběhu přípravného týdne před začátkem školního roku. O nově diagnostikovaných žácích bývají vyučující informováni na nejbližší pedagogické radě. Souhrnné informace o žácích se speciálními vzdělávacími potřebami jsou členům pedagogického sboru k dispozici buď v písemné podobě u vedení školy či ve sborovně, nebo v elektronické podobě na školním sdíleném disku s omezeným přístupem. Učitelé stvrzují svým podpisem, že byli seznámeni s informacemi o žácích se speciálními vzdělávacími potřebami.

Na většině mapovaných škol není členem školního poradenského pracoviště školní psycholog či školní speciální pedagog. Nejčastěji bývá školou využíván psycholog, který má úvazek v nejbližší pedagogicko-psychologické poradně. Důvodem, proč si škola nezajistí služby školního psychologa, je nedostatek financí a také velmi omezená nabídka kvalitních psychologů na trhu práce. Některé školy, ale je jich minimum, využívají asistenty pedagoga. Spolupráci s nimi si většinou chválí. Podmínkou bezproblémové spolupráce však je jasné vymezení rolí, pravomocí a kompetencí ve třídě. Někteří učitelé upozorňují na nebezpečí nadměrné péče asistenta pedagoga či školního asistenta o svěřeného žáka se speciálními vzdělávacími potřebami, která způsobuje, že tento žák nemá dostatek příležitosti k vlastnímu růstu a pokroku.

Vzdělávací obsahy se většinou nepřizpůsobují možnostem žáků. Dle dotázaných pedagogů jsou v současné době kladeny na žáky natolik nízké nároky, že z nich již nelze více slevovat. Žáci by měli projevovat více aktivity, samostatnosti a snahy.

Spolupráce s rodiči žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je hodnocena jako velmi individuální a v mnoha případech neodpovídá představám vedení školy ani pedagogického sboru. Odhadem polovina zákonných zástupců žáků se školou nekomunikuje, nespolupracuje. Mnozí rodiče považují doporučení z pedagogicko-psychologické poradny za omluvu pro školní neúspěch svého dítěte, za záruku, že jejich dítě bez většího úsilí, automaticky školu absolvuje. Mnoho rodičů se o studium svého dítěte nezajímá, nenavštěvují třídní schůzky, nesledují informace v elektronických žákovských knížkách apod. Pouze v prvním ročníku přinesou zprávu z pedagogicko-psychologické poradny a poté se odvolávají na úlevy, které mají být jejich dítěti poskytnuty. Jsou však i aktivní rodiče, kteří se snaží učitelům sdělit co nejvíce informací o jejich dítěti a hledají společnou cestu, jak mu pomoci.

S nevhodně zvoleným oborem vzhledem k handicapu žáka se na většině škol minimálně jednou setkali. Vzniklá situace bývá většinou řešena výběrem vhodnějšího oboru či přestupem na jinou školu. Častěji se však setkávají s tím, že žáci neodhadnou své možnosti a schopnosti, nebo byli ke studiu přesvědčeni rodiči.

3.4. Inkluze a její vývoj v návaznosti na vyhlášku č.27/2016 Sb.

Většina mapovaných škol uvádí, že legislativní změny v oblasti inkluze z roku 2016 se na přístupu učitelů k žákům významně neprojeví. Velmi často se opakoval výrok typu „*inkluzi pro nás není nic nového. Na škole nejsou zavedena žádná nová mimořádná opatření. Inkluzi je zde vnímána jako součást běžného života školy*“. Hlavní rozdíl spatřují v odlišné terminologii a v administraci. Výchovní poradci pracují s novými formuláři, zajišťují informovanost rodičů a učitelů o metodách práce se žákem tak, jak byly doporučeny z pedagogicko-psychologické poradny. Místo individuálních vzdělávacích programů vypracovávají plány pedagogické podpory, vytváří mapu školy, sepisují pomůcky školy, které mohou sloužit žákům se speciálními vzdělávacími potřebami. Z pohledu mnohých výchovných poradců s sebou inkluze ve vzdělávání přináší zbytečně náročnou administrativní zátěž. V samotné práci se žákem rozdíl není.

Vyhláška, podle názoru většiny respondentů, přinese propojení světa handicapovaných se světem intaktních žáků, což je vnímáno pozitivně. Jedná se o důležité obohacení obou stran. Dalším často uváděným přínosem je možnost získání finančních prostředků na materiální i personální podporu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Za negativum zavedení vyhlášky v praxi bývá nejčastěji označován nadměrný nárůst administrativy na úkor samotné práce se žáky se

speciálními vzdělávacími potřebami. Negativně je také vnímáno upozadění významu speciálních a praktických škol, které byly v České republice na velmi vysoké úrovni. Častá kritika je směřována také na plýtvání finančními prostředky na nákup speciálních kompenzačních pomůcek, které na škole využije pouze jeden žák v průběhu svého studia a dále již budou na škole bez využití. Tyto kompenzační pomůcky by mohly být k dispozici ostatním školákům. Ze stran respondentů vzešel návrh na jakási krajská centra, která by umožňovala školám zapůjčení potřebných kompenzačních pomůcek včetně proškolení pedagogů na práci s nimi.

Na mapovaných školách byli výchovní poradci s vyhláškou seznámeni všichni. Vedení škol mělo informace o existenci vyhlášky, zhruba 80 % ředitelů škol bylo s jejím zněním seznámeno. Zbývající část tvrdila, že v případě potřeby má veškeré informace výchovní poradce. Lze pozorovat rozdíl ve znalosti nové legislativy u učitelů v roce 2016 a 2018. V roce 2016 neměl o existenci vyhlášky, natož jejích podrobnostech, ponětí téměř žádný učitel. Velmi často bylo pozorováno i jakési zděšení při pouhém vyslovení slova „inkluzí“. V roce 2018 se naopak již téměř nikdy nestalo, že by pedagogický sbor nebyl v oblasti inkluze proškolen či prostřednictvím výchovního poradce informován. K proškolení pedagogického sboru v oblasti inkluze školy ve velké míře využívaly prostředků ze „šablon“ (výzva OP VVV Šablony pro SŠ a VOŠ I).

Znalosti dotazovaných žáků z oblasti inkluze jsou zanedbatelné. Pojem „inkluzí“ dokázal objasnit málokterý žák. Když mu bylo vysvětleno, co pojem obnáší, souhlasil, že pojem zná a podpůrná opatření využívá.

3.5. Ostatní zjištění

Cílem vedení škol a pedagogických pracovníků většiny škol Pardubického kraje je vytvořit školu jako instituci, kam chodí žáci se zájmem o studium, žáci, kteří si jsou vědomi svých povinností a

zodpovědnosti. Současným žákům často chybí základy ze základní školy, motivace a píle. Rodiče a zákonní zástupci žáků by měli učitelům, jakožto odborníkům na vzdělávání, důvěřovat, že je jejich cílem vzdělávat jejich děti dobře. Měli by se informovat, zajímat o studium svých dětí. Učitelé by měli být nejen odborníky, ale také „psychologové“ a přirozené autority.

Školní podpůrný program ani plán inkluzivního rozvoje školy není na většině škol Pardubického kraje dosud vypracován. Pracovníci škol však jsou připraveni v případě potřeby okamžitě zareagovat.

Množství práce, které je po žácích na SŠ a VOŠ požadováno, není dle dotázaných pedagogů natolik rozsáhlé, že by u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami docházelo k redukci učiva. Úlevy, které bývají žákům se speciálními vzdělávacími potřebami poskytovány, mají většinou podobu větší časové dotace na vypracování písemných prací, akceptaci preferované formy zkoušení apod. U závěrečných zkoušek a maturitních zkoušek se školy řídí doporučením z pedagogicko-psychologické poradny. Stejně to je i u přijímacího řízení.

Na všech školách přizpůsobují metody a způsoby výuky možnostem žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, ale také žáků intaktních. K úpravě vzdělávacích obsahů vzhledem k možnostem žáků dochází pouze ve spolupráci se školským poradenským zařízením. Minimum škol zakládá žákům portfolio žáka a jeho prací. Velká část respondentů zaměřuje portfolio žáka se složkou žáka, kterou zakládá třídní učitel a kam ukládá informace o prospěchu a chování žáka.

Hodnocení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami probíhá na všech školách na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny. Nejčastější je hodnocení známkou a slovní hodnocení. *„U handicapovaných žáků, obecně, to hodnocení musí být vždy pozitivní. Takže jsou hodnoceni pozitivně.“* Minimum pedagogů vede žáky k sebehodnocení, formativní

hodnocení využívá rovněž velmi malé množství vyučujících. Někteří pedagogičtí pracovníci dokonce nedokázali termín formativní hodnocení objasnit, nevěděli, co obnáší.

Disponibilní hodiny jsou na školách využívány zejména pro podporu odborných předmětů nebo maturitních předmětů. Předměty speciálně pedagogické péče nebývají na školách zařazovány. Z hlediska časových možností výchovných poradců pro realizaci společného vzdělávání školy požadují na většině škol větší počet disponibilních hodin pro výchovné poradce. Také vzhledem k navýšení administrativní zátěže spojené se zavedením inkluze do českého školství nemají výchovní poradci dostatek času na samotnou práci se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a také se žáky intaktními, kterým rovněž poskytují aktivní podporu.

Nejčastěji uváděnou největší překážkou inkluze na školách Pardubického kraje je nedostatek finančních prostředků na podporu individuální práce s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, nedostatek odborně vzdělaných asistentů a psychologů. Od zřizovatele na většině škol očekávají jak metodickou podporu, tak i finanční podporu. V případě začlenění tělesně handicapovaného žáka na vozíku školy potřebují pomoc s bezbariérovou úpravou, kterou většina škol postrádá.

4. DOPORUČENÍ

Každé škole, na které bylo realizováno mapování stavu inkluzivního vzdělávání, byla poskytnuta zpětná vazba, jejíž součástí byla i doporučení změn a opatření vedoucích ke zlepšení stávající situace.

V následující části jsou uvedena doporučení, která byla formulována nejčastěji a která mohou být prospěšná při realizaci společného vzdělávání v Pardubickém kraji. Tato doporučení jsou pro přehlednost strukturována podle toho, komu je doporučení směřováno: zřizovateli, vedení školy, pedagogickým pracovníkům školy či školskému poradenskému zařízení.

Tato doporučení byla formulována z pohledu garanta inkluze, který školy navštívil a vedl na nich polostrukturované rozhovory s vedením školy, zástupcem školního poradenského pracoviště, jedním z pedagogických pracovníků a jedním z žáků. Byla tedy formulována na základě zjištěného stavu společného vzdělávání na konkrétní instituci, kdy informace o některých souvisejících skutečnostech byly jen částečné, zprostředkované.

Formulovaná doporučení mohou školám sloužit jako podklad pro školní akční plánování (ŠAP).

Následující kapitoly budou věnovány jednotlivým adresátům doporučení tak, aby bylo zřejmé, co která skupina může dle názoru garanta inkluze udělat pro zlepšení úrovně stavu společného vzdělávání v Pardubickém kraji. Jedná se o výčet nejčastěji formulovaných doporučení, která byla školám adresována.

4.1. Doporučení zřizovateli/decizní sféře

Zajistit aktivní metodické vedení, vysvětlit principy společného vzdělávání a podpořit proinkluzivní řízení a chování školy

Na většině dotazovaných školy by pedagogičtí pracovníci uvítali, kdyby zřizovatel vyčlenil pracovníka, který by školy informoval o novinkách, změnách v oblasti společného vzdělávání, zjišťoval potřeby škol v oblasti inkluze a organizoval školení, která by odpovídala zjištěným potřebám škol. Postrádají dostatek příležitostí ke sdílení zkušeností. Situace se v poslední době zlepšuje, příležitostí přibývá. Bylo by vhodné i nadále pokračovat a stále vytvářet nové příležitosti, ať už formou seminářů a konferencí, nebo formou pobídek školským poradenským zařízením k realizaci školení pro pedagogy.

Spolupracovat se školou při zajišťování kompenzačních pomůcek

Zřizovatel škol by měl koordinovat s vedením středních škol nákup vhodných kompenzačních pomůcek podle doporučení pedagogicko-psychologické poradny či SPC. Na pardubických školách navrhují vytvoření centrálního registru kompenzačních pomůcek, aby nedocházelo pouze k jednorázovému využití na jedné škole.

Podpořit školy při stavebních úpravách, aby byla zajištěna bezbariérovost a další nezbytné stavební úpravy školy

Jedná se o velmi časté doporučení, jehož vyřešení tam, kde žáci vyžadující bezbariérovost nejsou, často naráží na problémy, jako jsou finance a technická řešení (například v historických budovách).

Zajistit včasnou distribuci finančních prostředků

S nedostatkem financí na podpůrná opatření se školy potýkaly zejména v první polovině mapování. V současné době se situace zlepšila.

Iniciovat aktivnější zapojení pracovníků pedagogicko-psychologických poraden, aby byli více v kontaktu se školami

Pedagogové navrhují personálně podpořit pedagogicko-psychologickou poradnu tak, aby bylo možné vyčlenit pracovníka, který by měl v kompetenci osobní návštěvy na SOŠ a VOŠ Pardubického kraje, na kterých by se účastnil výuky u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a také závěrečných či maturitních zkoušek.

Seznámit pracovníky ŠPZ s podmínkami praktického vyučování žáků

Na odborných školách se velmi často potýkají s tím, že pracovníci ŠPZ nemají představu o průběhu a podmínkách praktického vyučování žáků. Jejich doporučení žákům se speciálními vzdělávacími potřebami poté často nekorespondují se zaměřením školy, či dokonce nejsou realizovatelné na daném typu školy.

4.2. Doporučení vedení školy

Rozšířit školní poradenské pracoviště o pozici školního psychologa

Jedná se o nejčastější doporučení vedení školy, které se týká školního poradenského pracoviště. V současné době je však na trhu práce nedostatek kvalifikovaných dětských psychologů, kteří by navíc měli odpovídající praxi. Není tedy jednoduché toto doporučení naplnit. Mnohé školy situaci řeší spoluprací s psychology, kteří působí v rámci pedagogicko-psychologické poradny.

Rozšířit školní poradenské pracoviště o pozici speciálního pedagoga

Většina škol Pardubického kraje nemá zřízenou pozici školního speciálního pedagoga. Mnohé školy se zároveň vyjadřují, že vzhledem

k nízkému počtu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami by speciálního pedagoga ani nevyužily. Za postačující považují proškolení některého z pedagogických pracovníků v oblasti speciální pedagogiky (viz. doporučení dále).

Podporovat další vzdělávání pedagogických pracovníků, zejména v oblasti speciální pedagogiky, společného vzdělávání či dalších kurzů zaměřených na práci se žáky s konkrétní diagnózou, zajistit metodickou podporu

Po metodické podpoře a proškolení pedagogové často volají, zvláště tam, kde pracují se žáky s náročnějšími vzdělávacími potřebami. Uvítali by cílená školení, zaměřená na práci s konkrétním handicapem.

Finančně motivovat vyučující k individuálnímu přístupu k žákům se speciálními vzdělávacími potřebami (ve spolupráci se zřizovatelem školy)

Školy se potýkají s nedostatkem finančních prostředků na odměňování pedagogů za práci „navíc“. Tato skutečnost se podílí na negativním vnímání společného vzdělávání ze strany pedagogů.

Informovat rodiče o nárocích oboru a nebezpečích vyplývajících z nevhodné volby oboru

Je v zájmu všech zúčastněných, ať již pedagogů, zákonných zástupců, tak samotných žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, aby se předešlo tomu, že by byl ke studiu přijat žák, pro kterého by vzhledem k jeho speciálním vzdělávacím potřebám nebyl zvolený obor vhodný. V první řadě je nutné jasně definovat podmínky přijetí ke studiu jednotlivých oborů, což většina škol splňuje. Problémem bývá neústupnost rodičů, pramenící buď z nedostatečné informovanosti, nebo z přecenění sil dítěte. Tito rodiče neváhají navštívit vícero praktických lékařů pro získání potřebného kladného lékařského posudku.

Pokusit se intenzivněji spolupracovat s rodiči žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, především v oblasti podpory domácích činností studujících, domácí přípravy žáků

Mnozí rodiče se domnívají, že ke zdárnému absolvování studia jejich dítěte, které má speciální vzdělávací potřeby, postačuje vyjádření pedagogicko-psychologické poradny a veškerá zodpovědnost a aktivita tím je přesunuta na školu. Doporučení poraden se však týkají nejen práce s dítětem ve škole, ale také v domácím prostředí. A v této oblasti by měla škola intenzivněji se zákonnými zástupci spolupracovat.

Další doporučení, která byla u škol Pardubického kraje nejčastěji formulována:

- aktivně se snažit profilovat se jako proinkluzivní škola, která je schopna poskytnout kvalitní vzdělání všem žákům
- aktualizovat informace o vyhlášce 27/2016 Sb. a o aktualitách informovat členy pedagogického sboru
- věnovat pozornost detailům vyhlášky č. 27/2016 Sb. a využít možnosti financování pracovní pozice školní psycholog, speciální pedagog či asistent pedagoga
- využívat možností, které nabízí legislativní změny – návaznost na čerpání finančních prostředků vázaných na vyhlášku č. 27/2016 Sb., včetně dostupných šablon (výzva OP VVV Šablony pro SŠ a VOŠ I) a finančních zdrojů na materiální a technické vybavení školy
- iniciovat stavební úpravy, které by školu více otevřely žákům s fyzickým handicapem – zejména se jedná o bezbariérovou úpravu prostor školy, včetně sociálního zázemí
- podporovat komunikaci a spolupráci mezi jednotlivými složkami školy v rovině vedení školy-výchovný poradce-vyučující

- zajistit kontrolu dodržování zařazování kompenzačních pomůcek, doporučených metod a dalších podpůrných opatření do výuky žáků se SVP
- zvýšit informovanost žáků o možnostech vzdělávání v rámci nové legislativy a s tím spojená větší diskuse podpory individuálních potřeb a možností žáků
- vytvářet školské portfolio úspěchů školy.

4.3. Doporučení pedagogickým pracovníkům a zaměstnancům školy

Plně respektovat doporučení z pedagogicko-psychologických poraden a speciálně pedagogických center pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Kromě doporučení z PPP a SPC, by měli vyučující dbát také na doporučení rodičů či samotných žáků se specifickými vzdělávacími potřebami. Ne všichni učitelé například akceptují potřeby žáka se sluchovým postižením a během výkladu chodí po třídě, či hovoří do tabule, zády k třídě.

Nabízet žákům s těžkým handicapem materiály v tištěné formě

Souvisí s předchozím doporučením.

Využívat formativní hodnocení výsledků vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Pouze malá část pedagogů využívá formativní hodnocení. Velmi často se lze setkat s učiteli, kteří nevědí, co formativní hodnocení je a v čem spočívají jeho specifika. Nejčastěji bývá v hodnocení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami využívána klasifikace známkou.

Aktivněji se zajímat o problematiku společného vzdělávání a zvyšovat svoje profesní kompetence v této oblasti

Vyučující velmi často přistupují ke společnému vzdělávání neutrálně, či s nedůvěrou, bez zájmu o vzdělávání se v této oblasti. Situace se sice postupem času zlepšuje, stále však jsou patrné nedostatky, neochota pedagogů vzdělávat se v oblasti inkluze. Problém spočívá také v nedostatku času, který učitelé na další vzdělávání mají. A tento čas raději využívají k rozšíření kompetencí ve vlastním oboru.

Více vysvětlovat žákům se speciálními vzdělávacími potřebami výhody spočívající ve využívání podpůrných opatření a zdůraznit, že jejich využívání nemá dopad na jejich sociální postavení v kolektivu

Někteří žáci se speciálními vzdělávacími potřebami se stydí za svůj handicap a odmítají využívat kompenzační pomůcky či podpůrná opatření z důvodu strachu ze zhoršení pozice v kolektivu. Zde je na místě informovanost jak ze strany školy, praktického lékaře, PPP a zákonných zástupců. Ideální je kooperace všech zúčastněných.

Více informovat intaktní žáky o handicapech konkrétních spolužáků ve vztahu k vhodnému chování a respektu

Toto doporučení souvisí s předešlým. Inkludovaný žák by neměl pociťovat stres ze vzdělávání v „běžné“ třídě. Intaktní žáci by tedy měli být upozorněni na začlenění takového žáka do kolektivu a měli by být vedeni k toleranci a respektu k němu.

Vytvářet a využívat portfolio žáka a jeho prací

Minimum škol, na kterých bylo provedeno mapování stavu inkluzivního vzdělávání, vytváří žákům jejich portfolia. Odhadem se jedná o pouhých 10 % navštívených škol. Dotazovaní pedagogové si portfolio často zaměňují se složkou žáka, kterou vede každý třídní učitel a kam zakládá informace o prospěchu a chování žáka.

4.4. Doporučení vedení a pracovníkům školských poradenských zařízení

Postupovat uvážlivě při stanovování diagnóz, zejména diagnózy poruchy chování

Někteří výchovní poradci upozorňovali na skutečnost zvýšené diagnostiky poruch chování, aniž by tato diagnostika byla podložena neurologickým vyšetřením. Dle jejich názoru se v mnoha případech jedná spíše o nevychovanost žáků, nezvládnutí výchovy ze strany zákonných zástupců. Pracovníci PPP v nedostatku času a při nedostatečné personální podpoře identifikují chybně poruchu chování.

Realizovat více návštěv ve školách, ve třídách, kde jsou vzděláváni žáci se speciálními vzdělávacími potřebami

Pedagogové a výchovní poradci by uvítali, kdyby byl v rámci PPP vyčleněn pracovník, který by měl v kompetenci osobní návštěvy na SOŠ a VOŠ Pardubického kraje. Tento pracovník by se účastnil výuky u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a také závěrečných či maturitních zkoušek. Poskytoval by vyučujícím a výchovným poradcům metodické vedení.

Seznámit se s problematikou, pravidly a podmínkami závěrečných zkoušek na středních školách

Na odborných školách se velmi často potýkají s tím, že pracovníci ŠPZ nemají představu o průběhu, podmínkách a specifikách závěrečných zkoušek na odborných školách. Jejich doporučení žákům se speciálními vzdělávacími potřebami poté často nekorespondují se zaměřením školy, či dokonce nejsou realizovatelné na daném typu školy.

Konzultovat možnosti škol v oblasti vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Toto doporučení souvisí s předcházejícími doporučeními. Připomínky výchovných poradců směřují k tomu, že pracovníci poraden vydávají doporučení pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami „od stolu“, bez znalosti specifik konkrétní školy. Uznávají, že v současné situaci, kdy jsou poradny zavaleny žádostmi o vyšetření, není v silách pracovníků poraden přistupovat ke každému žákovi více individuálně. Toto doporučení se týká i zřizovatele, který by měl zajistit dostatečnou personální podporu v pedagogicko-psychologických poradnách.

5. SHRNU TÍ A ZÁVĚR

V období od začátku mapování do června 2018 bylo osloveno celkem 42 škol Pardubického kraje s prosbou o spolupráci při mapování stavu inkluzivního vzdělávání na SŠ a VOŠ v Pardubickém kraji. Realizaci rozhovorů a následné zpracování výsledků mapování do závěrečné zprávy odmítlo celkem 8 škol. Jako nejčastější důvod uváděly školy absenci zkušeností s prací se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami z důvodu nezařazení těchto žáků do vzdělávání na jejich škole. Některé školy důvod neuvedly, některé mapování vysloveně neodmítly, pouze nereagovaly na 5 písemných žádostí o umožnění mapování.

Vedení ostatních škol obvykle v krátkém čase zprostředkovalo a zorganizovalo rozhovory s výchovným poradcem, zástupcem pedagogického sboru a žákem se speciálními vzdělávacími potřebami, častokrát zletilým. Většina respondentů (95 %) souhlasila s pořízením zvukového záznamu rozhovoru. V opačném případě byl pořízen písemný záznam rozhovoru.

Popis souboru škol, které se mapování zúčastnily v první etapě, není výsledkem statistického šetření. Proto údaje v tabulkách, které jsou uvedeny v kapitole 2, nelze interpretovat jako statistické údaje, jde pouze o přiblížení představy o tom, kolik škol a žáků bylo mapováním pokryto. Současně je nutné vzít v úvahu skutečnost, že údaje v tabulkách byly poskytnuty školami samotnými a v některých případech mohou být pouze orientační.

Žákům všech škol i jejich zákonným zástupcům je ve školách k dispozici školní poradenské pracoviště, obvykle v základní formě, a v předem avizovaných konzultačních hodinách také pedagogičtí pracovníci školy. Většina pedagogických pracovníků oslovených škol Pardubického kraje je plně kvalifikovaná a je ochotna se dále vzdělávat v rámci DVPP. Zvoleným tématem školení obvykle bývá rozvoj kompetencí v oboru

daného pedagoga. Žáci SŠ a VOŠ Pardubického kraje se zapojují do různých soutěží, ať už všeobecně vzdělávacích, odborných, sportovních či uměleckých. Pedagogičtí pracovníci i žáci škol se obvykle aktivně podílí na aktivitách sloužících k prezentaci své školy na veřejnosti a propagaci školy a oborů, které se na ní vyučují.

Výchovné poradenství v Pardubickém kraji je součástí výchovně vzdělávací soustavy. Poskytuje specializovanou pedagogickou pomoc žákům a jejich zákonným zástupcům, ale také metodickou a informační podporu ostatním pedagogům. Orientuje se především na oblast výchovy a vzdělávání, kariérové poradenství, ale také na prevenci rizikového chování. Ve školách garantuje výchovné poradenství výchovný poradce, který obvykle nabízí odbornou pomoc v oblasti školní neúspěšnosti a nespěchu, adaptace na střední školu a problémy se zvládnutím středoškolského učiva, vývojových poruch učení, společného vzdělávání, kariérového poradenství v oblasti dalšího vzdělávání (VŠ a VOŠ) a pozdějšího profesního uplatnění či v oblasti problémů ve vztazích v třídním kolektivu a v rodině. Prevence sociálně patologických jevů se na většině škol neopírá pouze o poskytování informací o problematice sociálně patologických jevů, ale i o vytváření široké nabídky volnočasových aktivit na škole i mimo ni. Žáci většiny škol v Pardubickém kraji mají možnost se účastnit zájmových či sportovních kroužků, kulturních akcí, exkurzí, výletů, kurzů, stáží, či soutěží. Za koordinaci preventivních aktivit na školách bývá odpovědný školní metodik primární prevence, který obvykle úzce spolupracuje s vedením školy, třídními učiteli, ostatními pedagogy školy a odborníky ze školských poradenských zařízení.

Zákonným zástupcům žáků bývá standardně v průběhu školního roku zajišťován informační servis především prostřednictvím třídních schůzek, elektronických žákovských knížek a internetových stránek školy, kde bývá zveřejněna komplexní nabídka informací o škole, přehled konzultačních hodin vyučujících a jejich e-mailové adresy a telefonní čísla. Žáci škol i

jejich zákonní zástupci mají možnost kontaktovat školní poradenské pracoviště v konzultačních hodinách, samozřejmě bývá i možnost kontaktování pracovníků ŠPP a školy mimo stanovené konzultační hodiny.

6. SEZNAM ZKRATEK

ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder, porucha pozornosti s hyperaktivitou (též hyperkinetická porucha, HKP)
DVPP	Další vzdělávání pedagogických pracovníků
LMP	Lehké mentální postižení
OP VVV	Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání (MŠMT)
PAS	Poruchy autistického spektra
P-KAP	Projekt Podpora krajského akčního plánování
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
REDIZO	Resortní identifikátor právnické osoby. Označení identifikačního čísla ředitelství školy.
SMP	Střední mentální postižení
SPC	Speciálně pedagogické centrum
SPU	Specifické poruchy učení a chování
SŠ	Střední škola
SVP	Speciální vzdělávací potřeby
ŠPP	Školní poradenské pracoviště
ŠPZ	Školské poradenské zařízení
VOŠ	Vyšší odborná škola

Kategorie vzdělání na SŠ a VOŠ:

- C - střední vzdělání**
praktická škola jednoletá a dvouletá pro absolventy základní školy speciální
- J - střední vzdělání**
bez výučního listu – délka studia 2 roky
- E - střední vzdělání s výučním listem**
především pro žáky se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním – délka studia 2 nebo 3 roky

- H - střední vzdělání s výučním listem**
délka studia 3 roky
- K - střední vzdělání s maturitní zkouškou**
všeobecné (gymnaziální) vzdělání – délka studia 4 roky
- L - střední vzdělání s maturitní zkouškou**
odborné vzdělání s odborným výcvikem – délka studia 4 roky
nebo
nástavbové studium poskytující vzdělání s maturitní zkouškou
po získání středního vzdělání s výučním listem – délka studia 2 roky
- M - střední vzdělání s maturitní zkouškou**
odborné – délka studia 4 roky
- N - vyšší odborné vzdělání**
zkratka udělovaného titulu DiS. – délka studia 3–3,5 roku
- P - vyšší odborné vzdělání na konzervatoři**
zkratka udělovaného titulu DiS. – délka studia 2 roky